

KMP.570.3.2015.DK

Raport
przedstawicieli Krajowego Mechanizmu Prewencji z wizytacji
Pomieszczeń dla Osób Zatrzymanych
Nadodrzańskiego Oddziału Straży Granicznej w Krośnie Odrzańskim
(wyciąg)

1. Wprowadzenie

Na podstawie artykułu 19 *Protokołu fakultatywnego do Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania, przyjętego przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych w Nowym Jorku dnia 18 grudnia 2002 r.* (Dz. U. z 2007 r. Nr 30, poz. 192), zwanego dalej: OPCAT oraz działając na wniosek Rzecznika Praw Obywatelskich, w dniu 19 marca 2015 r., do Pomieszczeń dla osób zatrzymanych Nadodrzańskiego Oddziału Straży Granicznej w Krośnie Odrzańskim (zwanym dalej: PdOZ lub pomieszczenie), udali się przedstawiciele Zespołu *Krajowy Mechanizm Prewencji* (dalej: KMP lub mechanizm): Dorota Krzysztoń (kryminolog), dr Justyna Józwiak (socjolog, politolog w zakresie resocjalizacji) i Marcin Kusy (prawnik).

Celem wizytacji zapobiegawczej było zbadanie sytuacji osób zatrzymanych, poprzez sprawdzenie warunków ich pobytu w pomieszczeniu oraz sposobu traktowania przez personel. Dokonano oceny ich ochrony przed torturami oraz innym okrutnym, niehumanitarnym lub poniżającym traktowaniem albo karaniem.

Przeprowadzone czynności polegały na:

- wysłuchaniu informacji na temat funkcjonowania PdOZ przez mjr SG Monikę Szapińską – kierownika Sekcji Ogólnej Strzeżonego Ośrodka dla Cudzoziemców

w Krośnie Odrzańskim oraz chor. SG Sebastiana Bednarczyka – kierownika zmiany w PdOZ;

- oglądzie wszystkich pomieszczeń PdOZ, w tym sprawdzeniu stanu wyposażenia pokoi dla zatrzymanych;
- przejrzaniu na miejscu dokumentacji dotyczącej osób zatrzymanych oraz funkcjonowania PdOZ.

W toku wizytacji wykonano dokumentację fotograficzną oraz użyto dalmierza do pomiaru wybranych pomieszczeń.

Pracownicy KMP przekazali wymienionym wyżej przedstawicielom Straży Granicznej wstępne uwagi z wizytacji.

Ponadto po zakończeniu czynności na miejscu, analizie poddano pozostałe dokumenty związane z funkcjonowaniem placówki.

2. Legalność zatrzymania

Pomieszczenie w dacie wizytacji przeznaczone było dla kobiet i mężczyzn zatrzymanych do 48 godzin na podstawie art. 394 ustawy z dnia 12 grudnia 2013 r. *o cudzoziemcach* (Dz. U. z 2013 r., poz. 1650, z późn. zm.), zwanej dalej: ustawą, w związku z przekroczeniem granicy wbrew przepisom prawa, uchylaniem się od obowiązków określonych w art. 398 ust. 3 ustawy oraz gdy zapadła decyzja o zobowiązaniu cudzoziemca do powrotu czy zachodzą okoliczności uzasadniające jej wydanie. Mogli w PdOZ przebywać również cudzoziemcy przyjęci na podstawie art. 396 ust. 1 ustawy (w przypadku zaistnienia przeszkody uniemożliwiającej doprowadzenie cudzoziemca do aresztu w celu wydalenia lub przyjęcie go tam), a także w związku z podejrzeniem popełnienia przez daną osobę przestępstwa oraz poszukiwani europejskimi nakazami aresztowania oraz listami gończymi (por. art. 395 ustawy). Do PdOZ mogli także być doprowadzeni skazani i tymczasowo aresztowani w trakcie konwoju czy trwającej do 8 godzin przerwy humanitarnej, na podstawie art. 223d § 1 i 2 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. *Kodeks karny wykonawczy* (Dz. U. z 1997 r. Nr 90, poz. 557, z późn. zm.).

Pojemność PdOZ wynosi 24 miejsca. W czasie wizytacji w pomieszczeniu nikt nie przebywał.

Z przekazanych przedstawicielom KMP informacji wynika, iż w 2014 r. w placówce zatrzymano 250 osób, w tym 52 kobiety, 99 mężczyzn i 99 dzieci. Z kolei w roku 2015 do dnia wizytacji w PdOZ przebywało 9 osób (3 mężczyzn, 3 kobiety i 3 dzieci).

W wizytowanym PdOZ zgromadzona dokumentacja związana z funkcjonowaniem pomieszczenia prowadzona jest starannie. Analiza wybranych losowo protokołów osób zatrzymanych, książki kontroli osób zatrzymanych i ewidencji nakazów przyjęcia, przekazania, zwolnienia oraz wydania osób zatrzymanych, nie ujawniła przypadków pozbawienia wolności osób dorosłych, bez podstaw umieszczenia w pomieszczeniu w postaci nakazów przyjęcia, osadzenia lub postanowienia sądu.

W zakresie legalności pobytu cudzoziemców w PdOZ wątpliwość należy wyrazić co do podstaw prawnych detencji cudzoziemców doprowadzanych do strzeżonych ośrodków, w tym osób małoletnich. Trzeba zwrócić uwagę na treść art. 396 ust. 1 ustawy z dnia 12 grudnia 2013 r. *o cudzoziemcach* (Dz. U. z 2013 r., poz. 1650 z późn. zm.), zgodnie z którym umieszczenie w pomieszczeniu może nastąpić wyłącznie w przypadku zaistnienia przeszkody uniemożliwiającej doprowadzenie cudzoziemca do aresztu dla cudzoziemców.

W dniu 18 września 2014 r. Zastępca Rzecznika Praw Obywatelskich wystąpił do Komendanta Głównego Straży Granicznej (V.542.28.2014.MS) w sprawie trudności towarzyszących doprowadzaniu przez Straż Graniczną zatrzymanych cudzoziemców z małymi dziećmi do wskazanych przez sąd ośrodków strzeżonych w sytuacji, gdy ośrodki te oddalone są o kilkaset kilometrów od miejsca zatrzymania cudzoziemca. W świetle obowiązujących przepisów prawa nie jest możliwe zapewnienie takiej organizacji doprowadzenia, aby we wskazanych wyżej okolicznościach nie narażać cudzoziemców, zwłaszcza dzieci, na nadmierne uciążliwości związane z długotrwałą i nieprzerwaną podróżą. Zagadnienie to jest nadal w zainteresowaniu Rzecznika.

W niniejszej sprawie natomiast, w dniu 11 maja 2015 r. skierowano pismo do Komendanta Nadodrzańskiego Oddziału Straży Granicznej w sprawie wyjaśnienia podstawy prawnej detencji cudzoziemców kierowanych do strzeżonych ośrodków w pomieszczeniu, w tym małoletnich. Postawiono w nim m.in. pytanie czy we wszystkich przypadkach pobytu w PdOZ tej grupy osób pozbawionych wolności, wydane zostały postanowienia sądu o umieszczeniu w strzeżonym ośrodku dla cudzoziemców, z jednoczesną możliwością pobytu w PdOZ do czasu doprowadzenia do niego. Do dnia sporządzenia niniejszego raportu nie wpłynęła odpowiedź w tej sprawie.

Zaznaczyć w tym miejscu należy, że ustalenia te są czynione m.in. w celu określenia kręgu podmiotów odpowiedzialnych za zstana sytuację, tj. czy była to decyzja Straży Granicznej czy również o detencji postanowiły sądy. Poza wskazanymi wyżej regulacjami prawa krajowego, uwagę bowiem należy zwrócić choćby na kwestię międzynarodowych aktów prawnych i orzecznictwa odnoszącego się do uwięzienia dzieci.

W dniu 30 kwietnia 1991 r. Rzeczpospolita Polska ratyfikowała *Konwencję o prawach dziecka* (Dz. U. z 1991 r. Nr 120, poz. 526), zwaną dalej: Konwencją, przyjętą przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych dnia 20 listopada 1989 r., która tym samym weszła do polskiego porządku prawnego. Artykuł 37 Konwencji jednoznacznie stanowi, iż obowiązkiem Państw-Stron tegoż aktu jest zapewnienie, aby *żadne dziecko nie zostało pozbawione wolności w sposób bezprawny lub arbitralny. Aresztowanie, zatrzymanie lub uwięzienie dziecka powinno być zgodne z prawem i może być zastosowane jedynie jako środek ostateczny i na możliwie najkrótszy czas.*

Europejski Trybunał Praw Człowieka w sprawie *Muskhadyhieva przeciwko Belgii* (41442/07) uznał umieszczenie dzieci w detencji (z rodzicem) za naruszenie art. 3 Konwencji, a więc za nieludzkie traktowanie. W tej sprawie organizacja *Lekarze bez Granic* przeprowadziła badania psychologiczne dzieci pozostających w zamknięciu, w wyniku których stwierdziła, że dzieci doznały poważnych negatywnych objawów psychologicznych i psychotraumatycznych oraz że powinno się je natychmiast zwolnić, by zmniejszyć wyrządzone im szkody.

3. Traktowanie przez personel wizytowanej jednostki

Jak wynika z wyjaśnień udzielonych wizytującym przez funkcjonariuszy Straży Granicznej, w okresie dwóch lat do dnia wizytacji nie były prowadzone żadne postępowania dyscyplinarne i sądowe związane z traktowaniem osadzonych podczas pobytu w PdOZ. Nie odnotowano także żadnego zawiadomienia o popełnieniu przestępstwa przez funkcjonariusza Straży Granicznej w związku z pełnieniem obowiązków w pomieszczeniu.

Od 2014 roku do dnia wizytacji nie stosowano w placówce środków przymusu bezpośredniego i nie miały w niej miejsca żadne wydarzenia nadzwyczajne.

Według relacji funkcjonariuszy Straży Granicznej, sprawdzenie zatrzymanych i doprowadzonych odbywa się przy udziale przedstawiciela kadry tej samej płci, co kontrolowana osoba oraz poza zasięgiem kamer monitoringu (w pomieszczeniu służącym do

przechowywania rzeczy oddanych do depozytu). Zgodnie z informacją udzieloną wizytującym, zakres tej czynności obejmuje sprawdzenie odzieży wierzchniej osoby, która w tym czasie pozostaje w samej bieliźnie i jest sprawdzana ręcznym detektorem metali.

Osoba zatrzymana podlega szczegółowemu sprawdzeniu zgodnie z § 5 ust. 2 *Regulaminu pobytu osób zatrzymanych w pomieszczeniach jednostek organizacyjnych Straży Granicznej przeznaczonych dla tych osób* (dalej: regulamin), stanowiącego załącznik do rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 20 czerwca 2011 r. w sprawie warunków, jakim powinny odpowiadać pomieszczenia w jednostkach organizacyjnych Straży Granicznej przeznaczone dla osób zatrzymanych, oraz regulaminu pobytu w tych pomieszczeniach (Dz. U. z 2011 r. Nr 143, poz. 843, z późn. zm., dalej: rozporządzenie). Niemniej jednak pracownicy BRPO zwracają uwagę, że zakres tej czynności, w tym możliwość rozebrania zatrzymanego do naga czy samej bielizny, przez funkcjonariuszy Straży Granicznej w PdOZ, która przeradza się w kontrolę osobistą, nie może być prowadzona na podstawie cytowanego przepisu. Szczegółowe sprawdzenie cudzoziemca polegające na oględzinach ciała, sprawdzeniu odzieży, bielizny i obuwia, a także przedmiotów posiadanych przez cudzoziemca lub należących do niego, zostało zdefiniowane w art. 412 ust. 2 ustawy z dnia 12 grudnia 2013 r. o cudzoziemcach (Dz. U. z 2013 r., poz. 1650, z późn. zm.), wyłącznie w odniesieniu do takich placówek jak strzeżony ośrodek lub areszt dla cudzoziemców. Trzeba zauważyć, iż tak głęboka ingerencja w prawo do prywatności, jako ograniczająca, prawa i wolności obywatela może być ustanowiona tylko w ustawie i w określonych sytuacjach. W myśl art. 31 ust. 3 Konstytucji RP *ograniczenia w zakresie korzystania z konstytucyjnych wolności i praw mogą być ustanawiane tylko w ustawie i tylko wtedy, gdy są konieczne w demokratycznym państwie dla jego bezpieczeństwa lub porządku publicznego, bądź dla ochrony środowiska, zdrowia i moralności publicznej, albo wolności i praw innych osób. Ograniczenia te nie mogą naruszać istoty wolności i praw.*

Wskazany problem należy potraktować jako systemowy. Pozostaje on w zainteresowaniu Rzecznika Praw Obywatelskich w związku z odpowiedzią Komendanta Głównego Straży Granicznej z dnia 23 września 2014 r. (sygn. FAX KGCU-7428/IV/MK/14) na ubiegłoroczne raporty przedstawicieli KMP z podlegających mu oddziałów Straży, z której wynika, że zostaną podjęte działania legislacyjne mające na celu uzupełnienie treści ustawy o zagadnienie związane ze sprawdzaniem osób umieszczanych w PdOZ.

Wpisy w książce przebiegu służby, dokonywane przez funkcjonariuszy Straży Granicznej pełniących dyżur w PdOZ, świadczą o realizacji prawa osób zatrzymanych do posiłku, skorzystania z toalety i spaceru na świeżym powietrzu. Zatrzymanym umożliwia się też palenie papierosów w wyznaczonym miejscu na placu spacerowym. Chętnym pozostawia się w pokoju pościel i materac również w ciągu dnia.

4. Prawo do ochrony zdrowia

Badanie lekarskie niektórych osób umieszczanych w PdOZ wynika z obowiązku zawartego w rozporządzeniu Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 27 czerwca 2002 r. w *sprawie trybu przeprowadzania badań lekarskich osób zatrzymanych przez funkcjonariuszy Straży Granicznej* (Dz. U. Nr 98, poz. 893). Zgodnie z nim sprawdzenie zatrzymanych przez lekarza ma głównie miejsce w przypadku gdy zachodzi uzasadniona obawa, że dana osoba znajduje się w stanie zagrażającym jej życiu lub zdrowiu lub oświadcza, że cierpi na schorzenia wymagające leczenia, którego nie można przerwać. Zgodnie z informacją funkcjonariuszy Straży Granicznej, potwierdzoną analizą wybranych losowo dokumentów dotyczących osób, które przebywały w PdOZ, wszystkie osoby umieszczane w pomieszczeniu są badane przez lekarza przed przyjęciem do placówki. Należy to uznać za dobrą praktykę, wykraczającą poza wymóg zawarty we wskazanym akcie normatywnym i służącą zapobieganiu wydarzeniom nadzwyczajnym w pomieszczeniu.

Analiza wybranych kart badania lekarskiego zatrzymanych pozwala na uznanie, że są one wypełniane w sposób prawidłowy, wyczerpujący i czytelny, z uwzględnieniem badania i jego wyników oraz szczegółowych zaleceń lekarskich.

W budynku Nadodrzańskiego Oddziału Straży Granicznej, w którym znajdują się m.in. pomieszczenia PdOZ, usytuowany jest gabinet lekarski wyposażony zgodnie z przeznaczeniem. Przyjmuje w nim lekarz internista pracujący przez 2 dni w tygodniu, podczas których konsultuje i bada stan osób umieszczonych w pomieszczeniu, zgłaszających dolegliwości zdrowotne. Dogląda ich również pielęgniarka. W przypadkach tego wymagających, zapewnione jest tłumaczenie rozmów z pacjentami. W nagłych przypadkach wzywane jest pogotowie ratunkowe.

Zgodnie z informacją udzieloną wizytującym, chętni osadzeni mogą też korzystać z pomocy psychologa, który przyjmuje zgłaszających się również 2 razy w tygodniu.

Obydwaj specjaliści, jak również pracująca codziennie od poniedziałku do piątku pielęgniarka, zatrudnieni są na potrzeby Ośrodka dla Cudzoziemców znajdującego się w Oddziale. Ich pracę na rzecz osadzanych w PdOZ należy ocenić jako dobrą praktykę.

Osoby trzecie, w tym funkcjonariusze Straży Granicznej, nie są obecne w trakcie konsultacji lekarskich na terenie Oddziału, jednak wartownik wchodzi do gabinetu w czasie wizyt i badań zorganizowanych poza nim, co pracownicy KMP uważają za niewłaściwą praktykę. Obecność osób trzecich w czasie czynności wymagających intymności nie powinna być zasadą, ale wyjątkiem, dopuszczanym w przypadku, gdy udzielający pomocy lekarz o to poprosi.

Z informacji o szkoleniach, które przechodzą funkcjonariusze Straży Granicznej pracujący w PdOZ wynika, że przechodzili oni szkolenia z pierwszej pomocy przedmedycznej. W gabinecie lekarskim jest dostępny zestaw przeciwstrząsowy, AMBU, tlen i defibrylator.

5. Prawo do informacji

Osoby zatrzymane są w PdOZ pouczane o przysługujących im prawach i obowiązkach, a informacje te w formie pisemnej i w zrozumiałym dla nich języku są im przekazywane, co potwierdzają przedstawione pracownikom KMP podpisane przez zatrzymanych druki pouczeń.

W wizytowanym PdOZ regulamin pobytu jest dostępny w kilkunastu wersjach językowych.

Nie ma jednak żadnych materiałów i ważnych informacji (m.in. adresów i telefonów instytucji, do których mogą zwracać się osoby pozbawione wolności, takich jak stojący na straży praw człowieka Rzecznik Praw Obywatelskich) wyeksponowanych w widocznym miejscu. Zaznaczyć należy, że optymalnym rozwiązaniem w przedmiotowym zakresie jest przyjęte w placówkach prowadzonych przez Policję, wieszanie tych informacji w pokojach zatrzymanych, gdyż w tym miejscu mogą się oni dokładnie z nimi zapoznać.

Funkcjonariusze Straży Granicznej pełniący służbę w pomieszczeniu potrafią porozumiewać się w kilku językach obcych, w niektórych przypadkach biegle, co umożliwia przekazywanie zatrzymanym wszelkich niezbędnych informacji również w formie ustnej.

W razie potrzeby wzywany jest tłumacz.

Podstawowe druki, które podpisują zatrzymani, są tłumaczone na język zrozumiały dla danej osoby (np. informacja o monitoringu w PdOZ).

Nie tłumaczy się jednak listy przedmiotów należących do cudzoziemców, a oddawanych do depozytu, w efekcie czego mogą oni nie wiedzieć, co podpisują. Jest to niezgodne z § 2 załącznika do rozporządzenia (*Regulamin pobytu...*). Wprawdzie wizytujących poinformowano, że funkcjonariusze Straży Granicznej samodzielnie i ustnie wyjaśniają treść kwitu depozytowego, niemniej jednak wizytujący nie odnaleźli w żadnym z wybranych losowo przypadków adnotacji o przetłumaczeniu ich zawartości. Skoro nie zapewnia się tłumacza do tej czynności, to osoba z personelu, która ją wykonała, powinna złożyć na kwicie depozytowym adnotację o wykonaniu tłumaczenia dla cudzoziemca, który podpisuje ten dokument.

Zawiadomienia osób trzecich, dokonują funkcjonariusze jednostki zatrzymującej i to oni głównie powiadamiają właściwe placówki konsularne o potrzebie kontaktu z daną osobą.

W PdOZ brak jednak listy adwokatów i radców prawnych wykonujących zawód w okręgu właściwym miejscowo pomieszczeniu, z której mogłyby skorzystać osoby niemające wcześniej wybranego pełnomocnika. Reprezentanci Mechanizmu stoją na stanowisku, że dostęp do pełnomocnika jest jedną z gwarancji prawa do obrony i zatrzymani powinni mieć możliwość kontaktu z adwokatem/radcą prawnym w związku z pozbawieniem ich wolności, w tym również podczas pobytu w pomieszczeniu. Stąd też, lista ta powinna być dostępna na życzenie wszystkich osób pozbawionych wolności. Listy kancelarii adwokackich i radcowskich wydawane są przez punkty obsługi interesantów przy sądach oraz dostępne są w internetowych wyszukiwarkach m.in. na stronach okręgowych rad adwokackich/okręgowych izb radców prawnych.

6. Prawo do kontaktu z osobami spoza placówki

Zgodnie z informacjami funkcjonariuszy Straży Granicznej, zatrzymani przebywający w PdOZ w związku z tzw. wydaleniem do swojego kraju, mają możliwość kontaktu bezpośredniego z odwiedzającymi, które realizowane jest w pokoju widzeń. Mają oni również możliwość połączenia telefonicznego z aparatu stacjonarnego na koszt Straży Granicznej.

Pozostałe osoby mogą rozmawiać i widywać się z adwokatami. Zastrzeżenia wizytujących w tym zakresie budzi udzielona informacja, z której wynika, iż rozmowy te odbywają się przy drzwiach otwartych, w zasięgu słuchu funkcjonariusza Straży Granicznej.

Rozmowy z adwokatami powinny być objęte tajemnicą, w związku z tym nie mogą być słuchane przez nikogo, kto nie bierze w nich bezpośredniego udziału.

7. Personel

W PdOZ pełnią służbę funkcjonariusze Sekcji Konwojowo Ochronnej Strzeżonego Ośrodka dla Cudzoziemców. Jak wynika z przedstawionego wizytującym wykazu, spośród nich tylko 6 osób przeszło szkolenia dotyczące pełnienia służby w pomieszczeniach dla osób zatrzymanych. Przedstawiciele KMP oczekują na wyjaśnienie, czy tylko osoby przeszkolone pracują w PdOZ i czy tego typu szkoleniami w latach wcześniejszych objęta była większa liczba funkcjonariuszy Sekcji.

Służba pełniona jest w systemie 24-godzinnym. Na jednej zmianie dyżurują zazwyczaj 2 osoby. Sprawdzenia przyjmowanych do pomieszczenia osób dokonują funkcjonariusze tej samej płci.

Biorąc pod uwagę wspomniany już w niniejszym punkcie wykaz szkoleń, uwagę przedstawicieli Mechanizmu zwraca fakt, że w kursach mogących być pomocnym narzędziem we właściwym traktowaniu osób pozbawionych wolności (m.in. pt.: *Kompetencje interpersonalne w relacjach funkcjonariusz-cudzoziemiec, Sytuacje konfliktowe funkcjonariusz-cudzoziemiec, Strategie komunikowania się z cudzoziemcami*), wzięły udział pojedyncze osoby. Nie jest przy tym czytelne, czy szkoleniami tymi objęte były również osoby, które pełnią służbę w PdOZ, gdyż wykaz obejmuje wszystkich funkcjonariuszy Strzeżonego Ośrodka dla Cudzoziemców w Krośnie Odrzańskim.

Zgodnie ze Standardami Europejskiego Komitetu Zapobiegania Torturom (patrz: Fragment Drugiego Sprawozdania Ogólnego [CPT/Inf (92) 3] dot. szkoleń funkcjonariuszy służb porządku publicznego, jedną z przesłanek przeciwko złemu traktowaniu osoby pozbawionej wolności niż dobrze wyszkolony funkcjonariusz. CPT kładzie szczególny nacisk na konieczność rozwijania umiejętności w zakresie komunikacji interpersonalnej. Dlatego pracownicy BRPO rekomendują, aby szkoleniami z wskazanego obszaru objęte były wszystkie osoby mające bezpośredni kontakt z osadzonymi w PdOZ osobami.

Przedstawiciele KMP stoją również na stanowisku, że ofertę szkoleniową należałoby poszerzyć o zagadnienia dotyczące praw człowieka i inne obok komunikacji tematy tzw. szkoleń miękkich (np. radzenie sobie ze stresem). Zwracają też uwagę na zagadnienia będące przedmiotem szkoleń personelu innych PdOZ Straży Granicznej, których nie odnaleziono na

przedstawionej liście kursów personelu wizytowanej placówki (np. przeprowadzane w ramach Nadwiślańskiego Oddziału Straży Granicznej: *Wykorzystanie środków przymusu bezpośredniego i broni palnej, Sporządzanie dokumentacji depozytowej PdOZ, Język angielski poziom A2, Kurs doskonalący w zakresie taktyki i techniki interwencji, Szkolenie z zakresu bezpiecznego, świadomego i skutecznego posługiwania się bronią niezabijającą TASER, Kształtowanie i doskonalenie kompetencji międzykulturowych, Zasady zachowania się funkcjonariuszy Straży Granicznej w czasie pełnienia służby, Identyfikowanie, reagowanie i przeciwdziałanie dyskryminacji*). Reprezentanci Mechanizmu wyrażają jednocześnie opinię, że wszyscy funkcjonariusze Straży Granicznej pełniący służbę w pomieszczeniu, niezależnie od miejsca pełnienia służby, powinni poznać istotne kwestie pozwalające na pracę z niejednokrotnie trudnymi osobami bez wyrządzania im krzywdy oraz na pokonywanie barier komunikacyjnych, które również mogą być źródłem konfliktu i niehumanitarnego traktowania.

8. Warunki bytowe

PdOZ usytuowany jest na parterze budynku i oświetlony zarówno światłem naturalnym, jak i sztucznym. Przylega do niego niewielki plac spacerowy, z zadaszonym miejscem dla osób palących przy drzwiach wyjściowych.

Monitoringiem wizyjnym w budynku objęte są korytarze, plac spacerowy oraz pokój widzeń. Podgląd monitoringu jest niedostępny dla osób trzecich.

Pomieszczenie dysponuje 4 pokojami dla zatrzymanych, z których 3 są sześciuosobowe, a pozostały pięciosobowy. Pokoje te wyposażone są w drewniane stoły i podesty do spania.

W jednym z pokoi, poza 4 podestami, ulokowano tapczan do spania dla dzieci, ścianę nad nim oklejono kolorową fototapetą, a podłogę wyłożono dywanem do dziecięcych zabaw. Uwagi dotyczące legalności pobytu niektórych osób, w tym dzieci w PdOZ zostały już przedstawione w pkt 2 raportu.

W pokojach wyodrębniono również niezabudowane w sposób pełny (oddzielone od pozostałej części pokoju sięgającym mniej więcej do pasa murkiem) kąciki sanitarne z WC i umywalką z dostępem do ciepłej wody. Kąciki te zapewne są wygodne dla osób przebywających w pomieszczeniach, gdyż nie muszą każdorazowo prosić obsługę PdOZ o doprowadzenie do łazienki, ale krytyce należy poddać ich tylko częściowe osłonięcie przed

wzrokiem innych osób umieszczonych w pokoju i wchodzących do pomieszczenia funkcjonariuszy Straży Granicznej. Przedstawiciele KMP zalecają zabudowanie kącików sanitarnych w pokojach ścianami pełnymi na całą wysokość pomieszczenia i wyposażenie ich w drzwi.

W pokojach panowała odpowiednia temperatura i były one wolne od nieprzyjemnych zapachów. Każde z tych pomieszczeń posiadało sprawną sygnalizację przywoławczą. Stan i czystość pozostałych pomieszczeń PdOZ także nie wzbudził wątpliwości przedstawicieli Mechanizmu.

W odpowiedzi na pytanie wizytujących o oświetlenie nocne, personel PdOZ poinformował o praktyce pozostawiania w pokojach włączonej tylko jednej z 3 lamp sufitowych w czasie spoczynku nocnego. W ocenie pracowników BRPO jej światło jest na tyle słabe, by nie zakłócać snu.

W skład PdOZ wchodzi nadto pomieszczenie sanitarne, które standardowo wyłożono płytkami i terakotą i wyposażono w WC, bidet oraz 6 stanowisk prysznicowych i 6 umywalk. W sanitariacie udostępniony był papier toaletowy, a materiałowe ręczniki i mydło wydaje się każdemu zatrzymanemu odrębnie. Uwagę wizytujących zwróciło niskie zabudowanie miejsc prysznicowych (sięgające tylko do pasa przesłony z lewej i prawej strony) i brak zasłon lub drzwi, skutkiem czego sylwetka kąpiących się nie była odpowiednio osłonięta. Analogiczna sytuacja miała miejsce w kabinach z WC i z bidetem. Przedstawiciele Mechanizmu zalecają, w celu zapewnienia właściwej intymności kąpiącym się oraz korzystającym z WC i bidetu, podwyższenie przesłon (murków) do pełnej wysokości pomieszczenia i wyposażenie wszystkich stanowisk np. w drzwi salonikowe i zasłony prysznicowe w przypadku natrysków.

Odzież wierzchnią i większe przedmioty (np. walizki) należące do zatrzymanych przechowywane są w magazynie depozytowym, na metalowych półkach. W magazynie tym przechowuje się również m.in. artykuły higieniczne i pościel wydawane zatrzymanym (czystą i w dobrym stanie). Znajduje się w nim także metalowy kontener na brudną bieliznę.

W tym miejscu należy zauważyć, że w magazynie PdOZ nie było odzieży, bielizny i obuwia, które na mocy § 8 ust. 2 załącznika do rozporządzenia (*Regulamin pobytu...*) osoba zatrzymana może otrzymać w razie, gdyby jej rzeczy nie były zdatne do użytku. Personel placówki nie potwierdził, aby można było w tej sytuacji skorzystać z ubrań przeznaczonych

dla cudzoziemców umieszczonych w ośrodku dla cudzoziemców, funkcjonującego w tym samym budynku.

Depozyty zatrzymanych takie jak pieniądze, telefony czy kosztowności przechowywane są w odrębnych kopertach w szafie pancernej. Analiza kwitów depozytowych przebywających wcześniej w pomieszczeniu zatrzymanych, pozwala na stwierdzenie, że zawierają one oznaczenia cech indywidualnych wszystkich przedmiotów oddanych do depozytu.

Magazyn brudnej pościeli został wyodrębniony jako kolejne pomieszczenie. Znajduje się w nim m.in. metalowy kontener na zużytą pościel osób chorych zakaźnie.

Widzenia z osobami bliskimi odbywają się w sali wyposażonej w kilka taboretów i stół, która zgodnie z informacją personelu PdOZ formalnie nie wchodzi w skład wizytowanych pomieszczeń. Podobnie nie jest ich częścią gabinet lekarski, który wraz z salą widzeń, choć mieści się w pobliżu pokoi dla zatrzymanych na tej samej kondygnacji.

W PdOZ nie ma prasy dla zatrzymanych, co jest niezgodne z § 9 ust. 1 pkt 7 załącznika do rozporządzenia (*Regulamin pobytu...*).

Posiłki dla osób pozbawionych wolności (śniadanie, dwudaniowy obiad i kolację) wraz z napojami zapewnione są w godzinach określonych w załączniku do rozporządzenia. Dostarcza je firma cateringowa, w związku z czym w placówce nie ma pomieszczenia do podgrzewania i porcjowania posiłków, ale metalowy stół do wykładania zamówionych rzeczy i lodówka do przechowywania żywności. Osoby spragnione między posiłkami otrzymują herbatę.

9. Sytuacja osób z niepełnosprawnością

Wypada podkreślić, że pomieszczenie jest całkowicie niedostosowane do potrzeb osób z niepełnosprawnością ruchową i o obniżonej sprawności fizycznej. Dlatego też wymaga zapewnienia dostosowań umożliwiających funkcjonowanie w nim wymienionych osób (m.in. zamontowania poręczy i podłokietników w pomieszczeniu sanitarnym oraz przystosowania choćby jednego pokoju dla tego typu osób). Pracownicy Mechanizmu zalecają odpowiednie zmodernizowanie PdOZ i przestrzeni do niego wiodącej, podczas najbliższego planowanego remontu obiektu, by zapewnić swobodę poruszania się osób na wózku inwalidzkim (wjazd do pomieszczeń i korzystanie ze znajdujących się w nich mebli i urządzeń oraz wyjazd na plac spacerowy). Do tego czasu zaś – zainstalowanie udogodnień w łazienkach i przynajmniej

w jednym pokoju, które nie wymagają dużych nakładów finansowych ani pozwolenia na budowę. Należy zauważyć, iż zgodnie z ratyfikowaną przez Polskę w dniu 6 września 2012 r. *Konwencją ONZ o prawach osób niepełnosprawnych* - aby umożliwić osobom niepełnosprawnym niezależne życie, Państwa strony podejmą odpowiednie środki obejmujące rozpoznanie i eliminację barier w zakresie dostępności budynków [art. 9 ust. 1, Konwencji o prawach osób niepełnosprawnych, sporządzonej w dniu 13 grudnia 2006 r. w Nowym Jorku (Dz. U. z 2012 r., poz. 1169)].

10. Dobre praktyki

W niniejszym raporcie wymieniono następujące dobre praktyki:

- 1) wszystkie osoby umieszczane w pomieszczeniu są badane przez lekarza przed przyjęciem do placówki, co wykracza poza obowiązki określone w przepisach regulujących zasady badań osób pozbawionych wolności w pomieszczeniach Straży Granicznej i zwiększa gwarancję bezpieczeństwa tych osób;
- 2) osoby przebywające w PdOZ znajdują się pod opieką lekarza internisty, pielęgniarki i mogą nadto korzystać z pomocy psychologa zatrudnionego w Strzeżonym Ośrodku dla Cudzoziemców w Krośnie Odrzańskim.

11. Zalecenia

Na podstawie art. 19 OPCAT, przedstawiciele Krajowego Mechanizmu Prewencji zalecają Komendantowi Nadodrzańskiego Oddziału Straży Granicznej w Krośnie Odrzańskim:

- 1) zaprzestanie praktyki organizowania rozmów telefonicznych osadzonych z adwokatami przy otwartych drzwiach, w zasięgu słuchu funkcjonariuszy Straży Granicznej;
- 2) zaprzestanie traktowania obecności funkcjonariuszy Straży Granicznej podczas badań i konsultacji lekarskich osadzonych poza PdOZ, jako zasady i stosowanie jej wyłącznie w przypadkach indywidualnych;
- 3) odstąpienie od czynności polegającej na rozebraniu do bielizny osoby zatrzymanej, albowiem takie działanie, jako ingerujące w prawo do prywatności, wymaga wyraźnej ustawowej normy prawnej;

- 4) poszerzenie oferty szkoleń dla funkcjonariuszy Straży Granicznej wyznaczonych do pełnienia służby w PdOZ o zagadnienia dotyczące praw człowieka i inne tematy wskazane w pkt 7 raportu oraz objęcie kursami wszystkich funkcjonariuszy pełniących służbę w PdOZ;
- 5) wywieszenie w pokojach, w których umieszczane są osoby pozbawione wolności (np. na drzwiach) regulaminów wraz z wykazem zawierającym dane teleadresowe instytucji stojących na straży praw człowieka;
- 6) udostępnianie osadzonym na życzenie listy adwokatów/radców prawnych (imię i nazwisko, adres i numer telefonu) z okręgu, w którym położona jest placówka, do których mogliby się zwrócić zatrzymani, chcący skorzystać z prawa do obrony;
- 7) odnotowywanie informacji o dokonaniu ustnego tłumaczenia treści dokumentów podpisywanych przez cudzoziemców, w tychże dokumentach;
- 8) zabudowanie kąpoków sanitarnych w pokojach, stanowisk prysznicowych w łaźni, kabin z WC i z bidetem, ścianami pełnymi na całą wysokość pomieszczenia i wyposażenie ich w drzwi lub w zasłony w przypadku natrysków;
- 9) wyposażenie PdOZ w odzież, bieliznę i obuwie dla zatrzymanych, których rzeczy nie są zdadne do użytku;
- 10) zaopatrzenie PdOZ w prasę dla zatrzymanych;
- 11) zainstalowanie udogodnień dla niepełnosprawnych w łazienkach i przynajmniej w jednym pokoju;
- 12) zmodernizowanie PdOZ i przestrzeni do niego wiodącej, w tym drzwi, podczas najbliższego planowanego remontu placówki, by zapewnić swobodę poruszania się osób na wózku inwalidzkim.

Przedstawiciele Mechanizmu oczekują jednocześnie na udzielenie wyjaśnień w sprawach przedstawionych w pkt 7.